

Rada Cossutta – Franco Crevatin: *Slovenski dialektološki leksikalni atlas slovenske Istre (SDLA-SI)* , II, Založba Annales, Koper 2006

Objavljeno delo je do neke mere nadaljevanje in dopolnitev v letu 1987 v Trstu izdanega jezikovnega atlasa tržaške Slovenke prof. Rade Cossutta z naslovom *Slovenski dialektološki leksikalni atlas slovenske Istre (SDLA-TS)*. Izdala ga je Univerza v Trstu, Visoka šola modernih jezikov za prevajalce in tolmače. Delo je bilo sad avtoričinega podiplomskega študija na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, pri čemer je imela za mentorja slovenista, znamenitega slovenskega dialektologa prof. Tineta Logarja. Zdaj je dr. Cossuttova obogatila slovensko dialektologijo z jezikovnim atlasom slovenske Istre. Tako kot pri prvem delu je tudi pri tem bitno sodeloval dr. Franco Crevatin z Univerze v Trstu. Ne gre samo za dopolnjeno in razširjeno raziskavo. Razlike so očitne. Tržaška slovenistka je svoj študij in raziskovanje slovenskih govorov nadaljevala in leta 2002 objavila monografijo *Poljedelsko in vinogradniško izraze v slovenski Istri*, z zdaj objavljeno 2. knjigo *Atlasa* pa imamo na voljo zaokroženo sliko slovenskih obalnih govorov.

V uvodu so pojasnjene težave, predvsem finančne, ki so zavlekle objavo 1. knjige tega atlasa, ki je končno izšla leta 2005 v Trstu kot izdaja Visoke šole modernih jezikov za prevajalce in tolmače Univerze v Trstu, medtem ko je za izdajo 2. knjige zmanjkalo sredstev. Neugodno situacijo sta uspešno razrešili Univerza na Primorskem in založba Annales.

V uvodnih besedah je pojasnjena srž pojma *jezikovni atlas*; avtorica se sicer bolj ogreva za izraza *kartografski prikaz* in *dialektološka geografija* in poudarja pomen takega pristopa k študiju narečij in posameznih govorov od J. Gillérona dalje, torej od pravzaprav pionirskega načina zbiranja jezikovnega gradiva, kot je bil uporabljen za *Atlas linguistique de la France* z začetka preteklega stoletja. Kot velik dosežek navaja tudi za slovensko jezikoslovno vedo pomembni *Atlante storico linguistico etnografico friulano*, ASLEF (1972-1984).

Dr. Cossuttova pojasnjuje, da je bila vprašalnica pripravljena po vzoru furlanskega jezikovnega atlasa, deloma prirejena in nekoliko

skrajšana, tako kot je bil ASLEF vir tudi za vprašalnico za leksikalni atlas Tržaške pokrajine.

Informatorjem je bilo ponujenih 740 pojmov (torej ne dosti manj kot v furlanskem atlasu) in obdelanih je bilo 21 krajev slovenske Istre; mrežo raziskave je izdelal pok. dialektolog Tine Logar. V 1. knjigi so bila obdelana ista tematska, pomenska polja kot v Atlasu Tržaške pokrajine: pojavi v naravi in naravno okolje, rastlinstvo in živalstvo, človeško telo, družina, družinsko in družbeno življenje, 2. knjiga pa predstavlja izraze v slovenskih govorih Istre za kmečko orodje, pridelke, delo na polju in v hlevu, vrtno rastline, drevesa, opravila na vrtu, vinogradništvo, poklice in domača opravila, živinorejo in pridelavo mleka, gozdarstvo in predelavo lesa.

Življenje slovenskega človeka na podeželju je torej s semantičnega vidika dobro osvetljeno. Nabrano in zapisano gradivo se ukvarja s predmetno stranjo, ne govori dosti o dejavnosti in zato so, skoraj samo ti, navedeni samostalniki, izrazi za konkretne reči. Ali vsaj samo pri teh najdemo kak romanski vpliv, ne pa pri sicer redkih glagolih, kot npr. *rigati*, *(na)brusiti*, *kositi*. Dovoljuje pa nabrano gradivo ne samo ustvariti si sliko o delu in zaposlitvi, ampak tudi o romanskem in deloma, čeprav manj, germanskem jezikovnem vplivu, saj se je del predmetov s svojimi imeni uveljavil že v stari Avstriji. Germanskega jezikovnega vpliva, torej avstrijske nemščine, je kar nekaj: *pintar*, *tišlar*, *kramar/šefter*, *furman*, *putrih* 'sodček za 20 litrov'. *Kučer* je vsesplošno, le redko se za ta poklic pojavita *kočijaž* ali *furman*; iz nemščine je *štala* (od *prasca*), daljnji vir je romanski, kot domneva ESSJ III, kar je verjetno tudi za *prešo*, gl. istotam. Za *krompir* vemo, da je sicer splošnoslovenska, a ne zelo stara, ne pred 18. stol. prevzeta nemška beseda *Grundbirne*.

Romanski prispevek k besedju bi zahteval podrobnejšo obdelavo, kot jo moremo opraviti tu. Morda vendarle ni pretirano številten. Treba je pomisliti na to, da je bil vpliv Trsta in tržaške triestinščine izjemen, a da je bil italijanski, natančneje beneški živelj omejen na mesta, mesto samo pa vkleščeno v slovensko okolje. Tako mnenje navaja Giuseppe Vidossich, *Studi sul dialetto triestino*, Archeografo triestino, Nuova serie, vol. XXIII, Trieste 1899-1900, str. 256. Romanski vir se pojavlja v besedju za vino in vinogradništvo: *latnik/pergola*, *karateu/bočič*; za 'olido' najdemo največkrat zapisano *štanjak*: *štanjak za muzit*. Ob delu na polju se najde

za 'ledino' *bared*, za škropilnico *žlefedur/žbrufadur*, za 'cedilo' *školadur*. Med imeni za rastline je tista za 'vodno krešo' *rukla*, za mere za žito je obstala *brenta* (60 kg) in v opombah je pojasnjeno, da velja *star 2 brenti*.

Za romanista je seveda najbolj privlačno ugotavljati, ali je kje prisotna glasovna podoba v tergestinščini, v stari varianti južne furlanščine. Ta je nedvomno močno vplivala na slovanske govore v Istri, jo je pa istrska beneščina izrinila iz Trsta in iz celotnega obalnega pasu. Najkasnejše besedilo te inačice furlanščine so v začetku 19. stoletja objavljeni Mainatijevi *Dialoghi piacevoli in antico dialetto triestino*, ravno z namenom, da se vsaj v pisani besedi ohrani spomin na staro govorico. Gradivo, nabrano za Atlas, nudi nekajkrat oporo za trditev, da je beseda prevzeta iz furlanščine, tako s palatalizacijo velara v besedah kot *prašće* (frl. *fras'cie*, it., ben. *frasca*) 'palica za grah'; za iz furlanščine prevzeto besedo imamo tudi že navedeni *star* (it. je *staio*), zaradi dvoglasnika tudi *puorton* 'vrata, vhod', *kuorte* 'dvorišče', *formentuon* 'koruza', zaradi palatalizacije dentala iz stare furlanščine *poč* in *pəč*, medtem ko je italijansko in triestinsko *pozzo* oz. *poz* iz lat. PUTEUS.

Od izrazov za oblačila nam je najbolj privlačna *hlača*, včasih tudi v množinski obliki *hlače*. Ta romanski izraz, iz lat. CALCEA 'dolga nogavica' se rabi tudi v Reziji; ugotovil jo je v tem pomenu že znameniti poljski jezikoslovec Baudouin de Courtenay ob svojih pogostnih obiskih v Reziji in raziskavah tamkajšnjih slovenskih govorov: *Kaj počneš?* – *Delam hlačo* 'pletem nogavico'. Iz beneščine prevzete *kalčiete* so 'kratke moške nogavice'. *Fižol* je sicer iz latinščine (<FAEOLUS, PHASELUS), a je skoraj splošnoslovenski, torej zelo stara prevzeta beseda. Od poljskih del registrira Atlas iz furlanščine prevzeti termin za 'otavo': *prvi tajo*, *prvi taj* in ker je zemlja rodovitna in razumevajoča, se najde nabrano tudi *drugi*, *tretji taj*. Nekaj je romanskih izrazov za dejavnosti in zaposlitve ter za pripomočke pri teh, kot npr. *buoškar* 'gozdar', *kavalet* 'koza za žaganje', očiten pa je romanski vpliv v kakšni sintagmi, ki jo je nudila beneška ali furlanska socialna situacija: za 'dninarja' je anketiranje našlo in zapisalo *gre*, *hodi na zornado*, za 'spolovinarja', kar je bilo slovenskemu kmečkemu življu docela neznano (it. je *mezzadro*), pa je bil uporabljen pravzaprav kalk *dela na pou*, a tudi prevzeta beseda *kolon*.

Dovolj je torej razlogov za obdelavo področja, ki sta si jo avtorja dr. Cossuttova in dr. Crevatin zastavila in tudi nadvse uspešno izvedla.

Obogatila sta naše védenje o skrajnih slovenskih južnih govorih, obenem pa za nekatera semantična polja opozorila na romanske vplive v le-teh. Pri tem nikakor ni nepomembno, da je v marsikaterem pojavu, v marsikateri prevzeti besedi mogoče ugotoviti vpliv stare južnofurlanske variante, tergestinščine; v mestnem okolju, in zlasti v Trstu, jo je v zadnjih dveh stoletjih iz rabe docela izrinila beneška varianta, triestinščina, vendar je v življenju na deželi še zmeraj zaznavna.

Mitja Skubic

Oddelek za romanske jezike

in književnosti

Filozofska fakulteta v Ljubljani